

GELİŞEN ÜLKELERDE BESLENME PROBLEMİ VE TÜRKİYE'DE GIDA ÜRETİMİ VE İHRACAT İMKÂNLARI

Dr. Ahmet İNCEKARA
Arşt. Görevlisi

Günümüzde insan beslenmesi, hızla artan dünya nüfusunun ihtiyaçlarının gerekli ve/veya yetkili olarak karşılanamaması nedeniyle önem kazanmıştır. Sorun, genelde gelişmekte olan ülkelerle ilgili olduğu halde, dolaylı olarak gelişmişleri de içine almaktadır. Yeryüzünün herhangi bir kısmındaki kıtlık ve açlıktan, çok uzaktaki ülkeler de zarar görmektedir. Bu sebeple memleketler sadece kendi ihtiyaçlarını göz önünde tutmakla yetinmemekte, gıda üretimine elverişli bulunan bütün imkânlarını kullanmak lüzumu duymaktadırlar⁽¹⁾.

Dünya gıda durumu ve beslenme problemi aslında eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, yoğun bir biçimde ele almış yeni sayılabilir. Bu konudaki fikirlerin değişmesi 1960'larm başında olmuştur. «Yeşil Devrim»in ilk yıllarında (1966-1970) iyimserlik, sonra 1972-74 «Gıda Krizi»nin ortaya çıkmasıyla kötümserlik hakim olmuştur⁽²⁾. Özellikle son yıllarda dünya gıda maddeleri üretimindeki dalgalanmalar ve bu durumun ortaya çıkardığı belirsizlik, kaygıları daha da artırmıştır. Bunun üzerine uluslararası düzeyde konu ile ilgili çalışmalar artmıştır. Kısa adı W.F.C. olan B.M. Gıda Konseyinin Başkanı, kanunî açıdan bağlayıcı nitelikte bir gıda güvenlik sistemi oluşturulamaması halinde 1980'li yılların ciddi bir gıda bunalımına gebe olacağını belirtmektedir. Günümüzde, özellikle kuraklık sebebiyle yeterli gıda üretemeyen bazı Afrika ülkelerinde meydana gelen açlık tehlikesi, bunun en belirli ve somut işaretleri olarak kabul edilebilir.

Bu makalede gelişen ülkelerin nüfus ve beslenme problemleri genel olarak ele alınacak ve sorunun çözüm yolları tartışılacaktır. Da-

(1) Abdullah Türkoğlu; Gıda Maddeleri İ. Ü. İktisat Fak. Yay. No: 438, İstanbul 1979, s. 19-20.

(2) S.J. Burki, T.J. Goering; A Perspective on the Foodorain Situation in the Poorest Countries, World Bank Yay. No: 251, 1977, s. 1.

ha sonra Türkiye'nin gıda maddeleri üretim ve ihracat potansiyeli hakkında bilgi sunulacaktır.

Gelişen Ülkelerde Beslenme Durumu

Beslenmeyi, insanların bu konuda bilgilendirilerek, ihtiyaç duyduğu gıda maddelerini uygun fiyatlarla piyasaya arz etme çabalarının bütünü olarak ele alabiliriz. Bu çabalardaki eksiklikler, ortaya yetersiz veya dengesiz beslenme gibi sorunlar çıkaracak, nihayet açlık probleminin söz edilir olabilecektir. Buna göre, beslenme politikası açısından bir ülkenin yapması gerekenler arasında en önemlisi, herkesin alabileceği kalite ve fiyatla gıda maddesi üretimi ve halkın iyi beslenme konusunda eğitimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Normal beslenme ile bunun dışında olan kötü veya yanlış beslenme, yetersiz beslenme ve açlık durumları fert ve milletlerin gelir durumlarına, gelenek ve alışkanlıklarına, nüfus miktarlarına, eğitim ve kültür durumlarına göre değişmektedir. Ancak şu bir gerçektir ki, beslenme sorunu esas itibarıyla gelişmekte olan ülkelerin problemidir. Gelişme süreci içerisinde ülkelerin beslenme durumunda da olumlu değişiklikler olacağı ümit edilir.

Şimdi meseleye daha da açıklık getirmek için bazı gelişen ülkelerin değişik seviyelerde kalori alan nüfus yüzdelerini verelim :

Gelişen ülkelere Bangladeş'de ortalama kalori ihtiyacı 2020 olduğu halde, 2200 kalori ve daha düşük seviyede olanların miktarı nüfusun % 75'ini, 2000 kaloringin altında olanların miktarı ise % 55'i bulmaktadır. Hindistan'da ise günlük ortalama kalori ihtiyacı 1910, 2200 kaloringin altında kalori alan nüfusun miktarı yüzde 48, 2000'in altında kalori alan nüfusun miktarı ise % 35'dir. Pakistan'da günlük kalori ihtiyacı 2050 iken, 2200'ün altında kalori alan nüfusun miktarı % 90, 200'ün altında kalori alan nüfus ise % 44'dür. Endonezya'da günlük ortalama ihtiyaç 1920, 200'ün altında kalori alan nüfus miktarı % 64, 2000'in altındakiler ise, % 53'dür. 1800 kaloringin altındaki oran ise % 4'e ulaşmaktadır. Fas'da ise ortalama 2276'dır .Bu ülkede 2200'ün altında alan nüfusun miktarı % 39, 2000'in altında kalori alan nüfusun oram ise % 30'dur⁽³⁾.

Kolayca anlaşılacağı gibi, beslenme durumları ve alınan kalori miktarının yeterli olup olmadığı, ülkelerin gelişme düzeyiyle yakın-

(3) Odin Knutsen and Pasquale L. Scandi, Nutrition and Food Needs in Developing Countries, World Bank Yay. No: 328, s. 12.

dan ilgilidir. Nitekim FAO'nun yaptığı bir araştırmaya göre gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen günlük kalori 3060 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu rakam 2150'dir. Bunun kıtalar itibariyle ifade edersek, Kuzey, Batı ve Orta Avrupa ülkeleri ile Amerika ve Okyanusya'da yüksek, Akdeniz ve Yakımdoğu ülkelerinde daha az, Uzakdoğu ülkelerinde ise çok düşüktür. Rakamlarla ifade edersek, fert başına ABD'de 3240 kalori, İngiltere'de 3180, Avustralya'da 3110, Arjantin'de 3170, İtalya'da 2940 ve Türkiye'de 2770'dir.

Gelişen ülkelerde beslenmenin bazı ortak yönleri vardır. Bunlar, günlük kalori miktarının dünya ortalamasının altında olması, bu kalorinin sağlandığı gıda maddelerinin bir veya birkaç tane olması, bazı gelişen ülkelerin de yeterli gıda potansiyeli olduğu halde, yetersiz ve yanlış beslenmenin olmasıdır. Bu durum elbette belli bir beslenme politikasının olmamasından kaynaklanmaktadır.

FAO tahminlerine göre gelişmekte olan ülkeler halkının % 20'si yeterli gıda alamamaktadır, % 60'ının aldığı günlük besleyici değer bakımından yeterli değildir. Sonuç olarak denebilir ki, dünya nüfusunun 2/3'e yakını yeterli ve dengeli bir biçimde beslenmemektedir.

Birçok yazar ve kuruluşlar, hızlı nüfus artışı ile beslenme problemi arasında bağlantı kurmaktadırlar. Buna göre hızlı nüfus artışının bir sonucu da kronik kıda problemidir. Bu durumda nüfus artışının gıda üretimine etki etmediği farzetmek oldukça yanlıştır. Ancak 1950'lerin ilk yıllarında gıda üretimi artışı nüfusdan daha hızlı bir seyir takip etmiştir. Yalnız gelir düzeyi ve halkın satın alma gücü gelişen ülkelerde düşük olduğundan, fert başına gelir artışının da büyük çoğunluğu gıda harcamalarına gitmektedir(4).

Gelişen Ülkelerde Gıda Maddeleri Üretimi

Her ülke, halkının gıda ihtiyacını karşılamak için, önce bu maddelerin yurt içinde üretimi yollarını araştıracaktır. Bu yetmezse veya hiç üretilemezse, o zaman ithal yoluna gidilir. Bu durum ise, zaten kıt olan döviz kaynaklarını üzerine büyük bir yük getirir. Gelişen ülkeler ithalata bağımlılığı kırmak ve büyüyen nüfuslarının ihtiyacını karşılamak için, gıda maddeleri üretiminde yüksek bir artış hızı sağlamak zorundadırlar(5).

(4) OECD; The Food Problem of Developing Countries, OECD Yay. Paris 1967, s. 9.

(5) FAO; Food and Nutrition Strategies in National Development, FAO Yayını Roma, 1976, s. 9.

Gıda üretimi hakkında aşağıda tabloya bakarak genel bir bilgi elde etmek mümkündür.

TABLO : 1

Dünya Gıda Üretim indeksi (1969-71 = 100)

	1968	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79
Dünya	97	97	100	103	103	108	110	114	116	119	124	125
Gelişmiş ülkeler	100	97	99	103	103	109	110	112	113	116	121	121
Gelişen ülkeler	93	97	101	103	103	107	110	116	119	122	127	130

Gelişmiş Ül.: ABD, Batı Avrupa, Okyanusya ve diğer gelişmiş ülkeler.

Gelişen Ül.: Afrika, L. Amerika, Yakın ve Uzak Doğu ile diğer gelişen ülkeler.

Kaynak : FAO, Production Year Year book 1979.

Tabloda görüldüğü üzere, dünya gıda maddeleri üretim hızında 70'li yıllar itibariyle bir yükselme vardır. Ancak, bu son yıllarda bir düşme göstermiştir. Diğer yandan gelişmiş ve gelişen ülkeler olarak bakarsak son yıllarda gelişmiş ülkelerde, üretim hızında bir artış olmamıştır. Gelişen ülkelerde ise artış hızı devam etmektedir.

Gelişen ülkelerin 1954-74 arasındaki 20 yıllık süre içinde kişi başına gıda varlığında azda olsa bir iyileşme sonucu, dünya gıda üretimi nüfusdan daha hızlı artmıştır.

Gelişen ülkelerdeki gıda üretimi ise, bu yirmi yıllık süre boyunca gelişmiş ülkelerinkinden daha hızlı artmıştır (Gelişen ülkeler % 3, gelişmiş ülkeler % 2,7). Bununla birlikte, bu iki grup ülke arasındaki gıda üretimi açığı, hızlı nüfus artışı sebebiyle genişlemiştir. Bilindiği üzere gelişen ülkeler hızlı bir nüfus artışına sahiptirler. Bu sebeple, 1969 yılı başlarında gıda maddeleri üretimi talebe ayak uyduramaz olmuştur. Sonuç olarak gelişen ülkeler gıda maddeleri ithal eder duruma düşmüşlerdir. Bu ülkelerin tarım ürünleri üretimi extansif olduğundan, hava şartlarının kötü gitmesi ve hele bunun birkaç yıl sürmesi, bir kıtlık ve açlık tehlikesini doğurmaktadır. Mesela Hindistan, 1965 ve 1966 yıllarında yetersiz yağış nedeniyle bu durumla karşılaşmıştır.

1970'li yıllarda da gelişen ülkelerin gıda üretim hızında artış vardır.

Ancak bu artışın nüfus artışı ile absorbe edildiği düşünülürse bir gıda probleminin var olduğu ve üretim hızının daha da artırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkeler ise nüfus artış hızı çok az

olduğundan, üretim ihtiyacı karşıladığı gibi, belirli bir miktar stok edilip, gerisi dışarıya ihraç edilmektedir.

Kıtalar itibariyle fert başma gıda üretim indeksine baktığımızda, bazı kıtalar dünya ortalamasının üstünde, bazıları ise altında değerler göstermektedir. Afrika, hem dünya hem de diğer kıtalar ortalamasının altında bulunmaktadır. Gelişen ülkeler ortalaması ise, dünya ortalamasına erişmiş durumdadır.

Bir diğer gösterge olarak kıtalar itibariyle dünya Tarımsal üretim indeksi ve kişi başma tarımsal üretim indeksine bakılabilir. Bu rakamlarda, gelişmiş ülkeler ortalamasının özellikle 70'li yılların sonunda dünya ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir. Gelişen ülkeler ortalamaları ise, bu yıllarda yüksek seyretmektedir. Fert Başma Tarımsal üretim indeksinde ise durum farklıdır. Burada gelişmiş ülkeler rakamları dünya ortalamasının üstünde, gelişen ülkelerinki ise dünya ortalamasının altındadır. Gelişen ülkelerin tarımsal üretiminde kişi başma düşüş olmasının sebebi, artışın nüfus artışı ile emildiğini göstermektedir. Ayrıca tarımsal üretimin gelişen ülkelerde hava şartlarına çok bağımlı olduğunu ifade etmektedir.

Bunların dışında bir de miktar olarak dünya ve gelişen ülkelerin tahıl üretimine bakabiliriz: Dünya toplam tahıl üretimi 1973'de 1.377.027 bin ton iken, 1979'da 1.533.076 bin tona yükselmiştir. Gelişen ülkelerin toplam tahıl üretimi ise aynı yıllar için 415.533 bin ton ve 437.086 bin tondur. Görüldüğü üzere beş yıllık bir süre sonunda gelişen ülkelerin tahıl üretiminde göze çarpar bir artış yoktur.

Dünya tahıl üretiminde gelişen ülkelerin payı ancak 1/3 civarındadır. Son yıllarda bir de düşme görülmektedir. Aynı durum aslında dünya için de geçerlidir. Ne kadar yüksek bir teknolojik yapıya ulaşırsa ulaşılsın, kötü hava şartları, tarımsal üretimi etkileyebilmektedir.

Diğer yandan gelişen ülkelerde tarımda verimlilik düşüktür. Bu durum tarımdaki girdi eksikliğinden ileri gelmektedir. Bir ölçü olması bakımından gelişmiş ve gelişen ülkelerin buğday verimliliklerini karşılaştıralım.

TABLO : 2
Buğdayda Verimlilik (kg/Ha)

	1969-71	1977	1978	1979
Gelişmiş Ülkeler	1976	1924	2270	2041
Gelişen Ülkeler	1122	1308	1420	1463

Görüldüğü gibi gelişen ülkelerde hektar başına alınan buğday miktarı düşüktür. Ancak sürekli artış göstermektedir. Bu da tarım gelirlerinde sürekli iyileşmeyi ifade eder. Gelişen ülkelerde verim düşüklüğü yalnızca tahıllarda diğer tarım ürünleri için de geçerlidir. Bu sebeple bu ülkeler, potansiyellerini tam olarak değerlendirememektedirler.

Gelişen Ülkelerde Gıda Maddeleri Tüketimi

Burada ele alınacak konu, gelişen ülkelerin gıda maddeleri üretiminin kendilerine yetip yetmediği, tüketimin bileşimi ve dağıtım problemleridir.

Şüphesiz her ülke kendi ihtiyacına yetecek miktarda gıda maddeleri üretmek, başkasına muhtaç olmamak ister. Elbette her ülke için bu mümkün değildir. Ülkeler kendisine yeterli olan miktarın dışındaki üretimlerini dışarıya satmakta, gıda açıklarını da ithal yolu ile karşılamaktadırlar.

Temel gıda maddeleri üretimi gelişen ülkelerde genellikle yeterli değildir. Burada üretimin azlığı söz konusu iken, hızlı nüfus artışının etkilerini de unutmamak gerekmektedir. Zira nüfus artışı gıda talebini direkt olarak etkileyen bir faktördür.

Gelişen ülkelerin ekonomi yapıları tarım ağırlıklıdır. Dışarıya da genellikle, bu tür ürünler satarlar. Sattıkları ürünler, kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra geriye kalan miktarlardır. Ancak şiddetli döviz ihtiyacı, bazen yut içi ihtiyacı karşılayamayan gıda maddelerinin satımını da zorunlu hale getirmektedir. Bir ölçü teşkil etmesi bakımından uluslararası ticarete konu olan tarım ürünleri değerini verirsek (10.000 \$ olarak) : Dünya tarım ürünleri ihracatı 1975'de 12.250.413 iken, 1979'da 19.932.951'e yükselmiştir. Aynı yıllar için gelişen ülkeler 3.878.587'den 6.141.705'e yükselirken, gelişmiş ülkelerde 8.371.825'den 13.791.246'ya çıkmışlardır. Görüldüğü üzere gelişmiş ülkelerin tarım ürünleri ihracatındaki artış daha belirgin bir durum göstermektedir. Dünya tarım ürünleri ithalatına da bakarsak, 1975'de dünya ürünleri ithalatı 13.691.665 iken 1979'da bu rakam 21.978.719'a yükselmiştir. Bu rakamlar aynı yıllar için gelişmiş ülkeler olarak 10.475.322'den 16.971.058 gelişen ülkeler için ise, 3.216.343 ve 5.007.661'dir. Rakamlardan anlaşılacağı gibi, gelişmiş ülkelerin hem ihracatları hem de ithalatlarında değer olarak çok yüksektir. Artış hızları da gelişen ülkelerinkinden yüksek olmaktadır. Şurası gözden kaçmamalıdır; hava şartlarının elverişli olduğu yıllarda dünya piyasalarında ürünler bol, fiyatlar ucuzdur.

Bu sebeple ticarete konu miktarlar artsa bile, değerler artmamaktadır. Bunun tersi de doğru olmaktadır. Hava şartlarının kötü olduğu yıllarda gıda maddeleri üretici ve ihracatçısı ülkeler avantajlı bir duruma geçmektedirler.

Gelişen ülkelerin bir problemi de, yeterli miktarda üretim olsa bile, çoğu zaman ulaştırma, pazarlama, depolama, muhafaza gibi hizmetlerin yetersiz olması, gıda maddeleri fiyatlarını arttırmakta, halkın satın alma gücünü düşürmektedir. Bu tür zorluklar gelişen ülkelerin ihracatını da olumsuz yönde etkilemekte böylece muhtemel döviz geliri düşmektedir.

Tüketime bileşim açısından bakıldığında, gelişen ülkelerde tüketilen gıdalar içinde bitkisel kökenli maddelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Alman kalorinin büyük oranı bitkisel gıda maddelerinden sağlanmakta, bu da tek yanlı yani yetersiz beslenmeyi doğurmaktadır.

Gelişen Ülkelerde Beslenme Probleminin Çözümü İçin Birkaç Öneri :

- Gelişen ülkelerde gıda ve beslenme probleminin çözümü için, her şeyden önce üretimin artırılması gerekmektedir. Üretimin artırılması için de gerekli şartlar hazırlanmalıdır.
- Gelişen her ülke, millî düzeyde imkân ve ihtiyaçlara göre bir «Millî Gıda ve Beslenme Politikası» belirlemeli, gerekirse uzun ve kısa vadeli plânlar yapılmalıdır.
- Beslenme konusunda halka bilgi verilmeli, bu konudaki eğitim küçük yaşta başlamalıdır.
- Dünyada da uluslararası düzeyde bir beslenme ve gıda politikası tespit edilmeli, bu konuda tehlikeli durumda olan ülkelere gerekli her tür yardım yapılmalıdır.
- Ülke düzeyinde tüketilen her tür gıda maddesi için etkin bir gıda kontrolü ve standardizasyon uygulanmalıdır.
- Gıda maddeleri yetiştirme ve üretimi ile ilgili yeni teknolojiler, gelişen ülkelere de aktarılmalıdır.

Bütün bu saydıklarımızın sağlıklı bir iktisadî gelişme ile sağlanabileceği veri kabul edilmektedir.

Türkiye'de Beslenme Durumu :

Türkiye, dünyada nüfusu hızla artan ülkeler arasında olup, artış hızı dünya ortalamasının üzerindedir. 1985 yılı başında Türkiye'nin nüfus artış oranı binde 21.6'dır⁽⁶⁾. Dünya ortalaması ise 1980 yılı itibariyle binde 17'dir⁽⁷⁾. Nüfusun hızla artması, gıda talebini direkt olarak etkilemektedir.

Bu hızlı nüfus artışına rağmen, bugün Türkiye'de gıda maddeleri kıtlığı yoktur. Türkiye tarımsal ürün ithal etmeyen kendine yeterli birkaç ülkeden biridir. Ancak şunu da biliyoruz ki, günlük alınması gerekli kalori miktarını alamamakla yetinmemekte, kalorinin alındığı besin bileşimi de bir o kadar önemli olmaktadır.

Alman toplam kalori bakımından Türkiye dünya ortalamasının çok üzerindedir. Bitkisel ve hayvansal kalori açısından ise hayvansal kalori oranının çok düşük olduğu, dünya ortalamasının, bile altında bulunduğu görülmektedir. Aynı durum, fert başına günlük protein tüketiminde de söz konusudur. Burada da eksikliği hissedilen şey, hayvansal proteindir. Bu durum, Türkiye nüfusunun büyük orandan bitkisel besinlerle beslendiğini, toplam kalori açısından bir sorunu yokken, bu kalorinin bileşimi açısından hayvansal kökenlilerden yana eksikliği olduğunu söyleyebilir. Diğer bir deyişle eksik ve yanlış beslenme denen olayın varlığını devam ettirdiği belirtilebilir.

Türkiye'de Gıda Maddeleri Üretimi ve İhracatındaki Gelişmeler :

Gıda maddeleri üretimi açısından, Türkiye'nin kendine yeterli ülkelerden olduğunu belirtmiştik. Tarım kesiminin gayri safî millî hasıla içindeki oranı gittikçe küçülürken, yine de önemini korumaktadır (1984, % 20.9).

Üretim açısından bir ölçü olabilmesi için Türkiye'nin toplam ve fert başına gıda üretim indekslerine bakabiliriz. Her iki indeks rakamlarında da Türkiye'nin rakamları dünya ortalamasının üzerinde seyreymektedir. Ancak gelişmelerde bir dalgalanma her zaman görülebilmektedir. Sebebi şüphesiz tarım kesiminin kendi şartlarından ileri gelmektedir.

Türkiye'de plânlı dönemde tarımsal üretim artış hızı hedeflerine hiçbir dönem ulaşamamıştır. Bu durum, tarımda daha fazla girdi kul-

(6) DPT; V. Beş Yıllık Kalkınma Plânı; s. 126.

(7) DİE; Türkiye İstatistik Cep Yılığ 1984, s. 32.

lanımını gerektirmektedir. Ayrıca verim açısından da tarım kesimi iyi bir görünüm sergilememektedir. Nitekim buğday verimine baktığımızda durum açıkça görülmektedir. Bir hektardan alınan buğday miktarı 1976'da 1789 kg, 1977'de 1785 kg, 1982'de 1930 ve 1983'de ise 1780 kg olmuştur.

Tarımın hava şartlarına bağlı olması sebebiyle, 1982'de oldukça yüksek olan Türkiye tahıl üretimi, 1983'de kötü hava şartları sonucu düşmüştür. Bin ton olarak toplam 26.558'den 24.492'ye düşmüştür (- %7). 1984 ürününün ise oldukça iyi olacağı tahmin edilmektedir. Hayvansal ürünlerde de 1982'de (bin ton olarak) ette (tavuk dahil) 1.130, süt'de 5.725, yumurtada 250'lik bir üretim miktarına ulaşılmıştır. 1983'de, bu miktarlarda bir artış beklenmemekte % 3,5 lık bir artış beklenmekte, ancak 1984'de daha yüksek bir artış hesaplanmaktadır.

Türkiye'de kişi başına başlıca tarımsal ürünler tüketimine bakacak olursak (kg/yıl); 1977 yılı itibariyle, buğday 200 kg, pirinç 4,3 kg, toplam et, 22,3, süt 113,5, balık 7,0 kg. Bu ürünlerin 1983 yılındaki tüketimlerine kişi başına (yılıda/kg) olarak bakacak olursak, hedeflere ulaşılmasa da artışlar meydana geldiği ancak, bu artışların nüfus artışı ile büyük oranda absorbe edildiği görülmektedir. Rakamlar şöyledir : Buğday: 200 kg, Pirinç: 3,6 kg, Toplam et: 21,8 kg, Yumurta: 5,4 kg, Balık: 8,8 kg dir⁽⁸⁾.

İmalat Sanayii içinde gıda sanayii üretimine baktığımızda 1982'den 1983'e % 7.5 lık bir büyümenin sağlandığını görmekteyiz. 1984 yılında ise bu artış % 1,5 olarak gerçekleşirken, 1985 için % 6'lık bir artış beklenmektedir⁽⁹⁾. Yine gıda sanayii ihracatına baktığımızda 1983 artış hızı % 14,6, gıda sanayii yan ürünlerinde ise bu hız % 50.1 dir⁽¹⁰⁾. İhracattaki beş yıllık artış hızı 1984'de % 13.2 olurken, 1985 için % 14,5 gibi oldukça yüksek bir hıza ulaşılması tahmin edilmektedir.

1984 yılının ilk üç ayında gıda sanayii, üretimlerinin tümünü satan, stok devretmeyen sektörlerden biridir. Kapasite kullanım oranlarına da bakıldığında gıda sanayii imalat sanayii imalat sanayii ortalamasına yakın bir orana sahiptir (% 60.6).

Diğer gıda maddeleri sanayii ise % 80.0 lık bir kapasite kullanım oranına erişmiştir. Ağırlıklı ortalamalar ise bu oranların çok daha üstündedir⁽¹¹⁾. İmalat sanayiinde sonuçları alınmış olan ISO'nun araşt-

(8) DPT; V. Beş Yıllık aKlınma Plânı, s. 58.

(9) DPT; 1985 Yılı Programı, s. 189.

(10) Türkiye Odalar Birliği; İktisadi Rapor 1984.

(11) İSO, 1984 Yılıının ilk üç ayında imalat sanayii sektörünün durumu I, İst. San. Odası Yay. İstanbul Aralık 1984, s. 30-32.

tırmasma göre 1984'ün üçüncü beş aylık döneminde kapasite kullanım oranları gıda sanayiinde tartısız ortalama % 64.2, diğeri gıda sanayiinde % 69.9 iken, işyerlerinin üretim büyüklükleri ile tartılandırıldığında bu ortalama oranlar sırasıyla % 74.8 ve % 78.1 olmaktadır⁽¹²⁾. Görüldüğü gibi, büyük işyerlerinde kapasite kullanım oranları çok daha yüksek düzeylere erişmiş durumdadır. Bu sonuca göre gıda sanayiinde düşük kapasite ile çalışan küce işletmeler yerine büyük üretim kapasiteli dış piyasa taleplerini de dikkate alabilen işletmelerin çoğaltılması gereği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu göstergeler, gıda sanayii sektörünün hem üretim ve hem de ihracat bakımından en iyi durumdaki sektörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Dış piyasa daha çok devreye girebildiği sürece, hem kapasite kullanımını artıracak, hem de maliyetler düşürebilecektir. Toplam üretimi artırmak ise şüphesiz ilk hedef olmalı, ihracatta ise dış piyasaların isteklerine uygun kalite ve fiyatta üretim yapılmalıdır.

SONUÇ :

Dünya nüfusunun yarısı gelişen ülkelerde yaşamakta, bu nüfusun da en azından yarısı asgarî yaşama şartlarında eksik ve yanlış olarak beslenmektedir.

Gelişen ülkelerin gıda üretim indeksleri dünya ortalamasının üstünde seyrettiğine göre ve dünyada da yetersiz beslenme ve hatta açlık tehlikeleri yer yer ortaya çıktığına göre, bu durumun dünya gıda üretim miktarının ülkelerarası ve ülkelerde de sosyal kesimler arası dağılım bozukluklarını ifade ettiği söylenebilir.

Sorunların çözümü, öncelikle söz konusu ülkelerin kendi kaynaklarını akıllıca değerlendirip üretimlerini arttırmalarına, dolayısıyla gelirlerini yükseltmelerine bağlıdır. Kaynakları elverişsiz olanlara ise dünya çapında her türlü yardım yapılmalıdır.

Türkiye için görünürde bir gıda yetersizliği problemi yoktur. Hatta, nüfusumuzun ihtiyaçlarının çok üstünde üretim düzeyine sahiptir. Ancak, tarım kesiminde verimlilik arttırılarak, üretim seviyesini daha da yükseltmek mümkündür. Böylece ihracat imkânları da genişlemiş olacak, döviz gelirlerimiz yükselecektir. Yeterli miktarda, uygun fiyatta ve kalitede gıda maddeleri, özellikle komşu İslâm ülkelerinde her zaman alıcı bulabilecek ihraç ürünlerimizdendir.

(12) 1984 yılının üçüncü üç ayında İmalat Sanayi Sektörünün Durumu III, ISO, Yay. İstanbul Haziran 1984, s. 26-28.